

ΑΡΤΕΜΙΣ ΚΟΥΠΕΡ

Πάτρικ Λη Φέρμιον

μια περιπέτεια

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΗΛΙΑΣ ΜΑΓΚΛΙΝΗΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

Χάρτες

- Η διαδρομή, 1933-4. Από το Ρότερνταμ στις Σιδηρές Πύλες 74
- Από τις Σιδηρές Πύλες στην Κωνσταντινούπολη, 1934-5.
Ρουμανία και Βουλγαρία 128
- Κρήτη 225
- Ελλάδα, Αλβανία και Τουρκία 370

Σημείωση σχετικά με τα ονόματα 11

Σημείωση του μεταφραστή 12

1. Η Χώρα του Ποτέ 17
2. Το Σχέδιο 47
3. «Ένας περίπατος ως την Κωνσταντινούπολη» 73
4. Ένα μαγευτικό καλοκαίρι 99
5. Από τη Βουλγαρία στον Άθω 127
6. Η Μπαλάσα 159
7. Αξιωματικός του Σώματος Πληροφοριών 189
8. Η Κρήτη και ο στρατηγός Κάρτα 223
9. Στήνοντας την παγίδα 257
10. Πώς έπιασαν τον Ουσάρο 275
11. Το Βρετανικό Συμβούλιο της Αθήνας 305
12. Η Καραϊβική 327
13. Γράφοντας το *Δέντρο του ταξιδιώτη* 349

14. Ταξίδια στην Ελλάδα	367
15. Τα πασούμια του Βύρωνα	395
16. Κύπρος	427
17. Στην Αφρική και την Ιταλία	443
18. Επίσκεψη στη Ρουμανία	469
19. Ένα μοναστήρι για δύο	499
20. Αλλαγή πλευσης	529
21. «Τώρα φευγάτη 'ναι η εποχή της δωρεάς»	561
Παράρτημα I	577
Παράρτημα II	582
Παράρτημα III	585
Ευχαριστίες	589
Σημειώσεις	595
Επιλεγμένη βιβλιογραφία	623
Ευρετήριο	629

Η Χώρα του Ποτέ

ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ ΔΕΝ ΤΟ ΕΛΕΓΕ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΓΟΥΙΝΤΟΝ ΜΠΕΚ, στο Νορθάμπτονσαϊρ· για τον Πάτρικ Λη Φέρμορ όμως, τα χρόνια που πέρασε εκεί ως παιδί ήταν τα πιο ευτυχισμένα της ζωής του. Οι άνθρωποι με τους οποίους έζησε δεν ήταν η οικογένειά του. Μολονότι τον περιέβαλλαν με αγάπη και στοργή, δεν του επέβαλαν κανέναν περιορισμό και δεν είχαν καμία απαίτηση από εκείνον. Ουδέποτε δέχθηκε κάποια παρατήρηση επειδή άργησε για το μεσημεριανό ή επειδή γύρισε σπίτι γεμάτος λάσπες και γρατσουνιές. Έως το καλοκαίρι του 1919, οπότε και αυτή η ειδυλλιακή κατάσταση τερματίστηκε απότομα, μοναδική του υποχρέωση ήταν αυτή η συναρπαστική ασχολία: να ζήσει την παιδική του ηλικία.

Τα άλλα παιδιά της περιοχής τού έμαθαν πώς να τρίβει το χέρι του στα αποξηραμένα κοτσάνια του αγριολάπαθου και να νιώθει την παλάμη του να πρήζεται από τα αλεσμένα σπόρια που σκόρπιζε στον άνεμο. Μαζεύονταν όλα μαζί και χοροπηδούσαν πάνω στα δεμένα, θερισιμένα σπαρτά· το άχυρο τοιμούσε αλλά συνάμα ήταν και μαλακό, οπότε αφήνονταν να βυθιστούν μέσα σε αυτό διότι μύριζε τόσο γλυκά. Τον βοηθούσαν να σκαρφαλώνει στα πιο χαμηλά κλαδιά των γέρικων μηλιών, σύντομα όμως άρχισε να σκαρφαλώνει στα πιο ψηλά δέντρα όπως τα μεγαλύτερα αγόρια. Έπειτα, έπιανε τα πιο απρόσιτα κλαδιά, αόρατα, κρυμμένα από

τα φύλλα, και τον έχαναν όλοι. Διότι τώρα κρυβόταν σε υπόστεγα και αχυρώνες, μερικές φορές και πίσω από τις μεγάλες διπλές πόρτες που οδηγούσαν στην αυλή του Γουίτσιφ, και ο κόσμος φώναζε «Πάντι-Μάικ, πού είσαι;», ενώ εκείνος κούρνιαζε στην κρυψώνα του, όπου κανένας δεν μπορούσε να τον δει και κανένας δεν μπορούσε να τον εντοπίσει.

Οι μεγάλοι μιλούσαν χαμηλόφωνα για τους Γερμανούς και τον πόλεμο, ο οποίος τραβούσε αρκετό καιρό τώρα. Κανένας δεν συμπαθούσε τους Γερμανούς, αλλά δεν υπήρχαν Γερμανοί στο Γουίντον – τουλάχιστον έτσι πίστευε εκείνος. Μια φορά βρήκε έναν μεγάλο σωρό από χώμα και άρχισε αμέσως το σκάψιμο και τις εργασίες, όταν κάποιος άντρας είπε: «Μην το κάνεις αυτό!» – «Γιατί όχι;» – «Εξαιτίας των Γερμανών» – «Δεν βλέπω κανέναν Γερμανό» – «Όχι, δεν μπορείς να τους δεις διότι είναι μικροσκοπικοί!». Ούτε που κατάλαβε τι εννοούσε εκείνος ο άντρας, ήξερε όμως πώς ήταν οι Γερμανοί: είχε δει εικόνες με Γερμανούς να φορούν εκείνα τα παράξενα κράνη. Προσπάθησε επίμονα μήπως και δει μικροσκοπικούς Γερμανούς να ξετρυπώνουν μέσα από το χώμα φορώντας τα χαρακτηριστικά αυτά κράνη με τη μυτερή προεξοχή στην κορυφή.

Δεν φοβόταν τους Γερμανούς, μια φορά όμως είδε να περνάει τον δρόμο μια ατμομηχανή σε μέγεθος σπιτιού. Ο οδηγός έδειχνε τόσο άγριος και θηριώδης που τρομοκρατήθηκε. (Για χρόνια, η ατμομηχανή αποτελούσε βασικό μοτίβο στους παιδικούς του εφιάλτες.) Έτρεξε όσο πιο γρήγορα μπορούσε ώσπου είδε τη Μάργκαρετ, σκαρφάλωσε στη ζεστή της πλάτη κι εκείνη τον κουβάλησε σπίτι, όπου η Μάμι Μάρτιν τον πήρε στα χέρια της και τον αγκάλιασε σφιχτά. Όταν του έδωσε ψωμί και μαρμελάδα, γύρισε το χρυσοπράσινο τενεκεδάκι στο πλάι για να μπορέσει να δει την εικόνα με το λιοντάρι και τις μέλισσες. Το λιοντάρι έδειχνε να κοιμάται, σύμφωνα με τη βιβλική ιστορία όμως ήταν νεκρό, γι' αυτό και οι μέλισσες έβγαιναν από μέσα του.

Ο Τζορτζ Έντουιν Μάρτιν και η γυναίκα του Μάργκαρετ ζούσαν στον αριθμό 42 της Χάι Στριτ, στο Ρόουντ Γουίντον, σε ένα μικρό

σπίτι με βεράντα και στενό κήπο στην πίσω πλευρά. Είχαν τρία παιδιά. Ο γιος τους Νόρμαν ήταν δέκα χρόνων το 1915, όταν ο Πάντι-Μάικ πήγε να ζήσει μαζί τους. Η κόρη τους, που επίσης λεγόταν Μάργκαρετ, ήταν οκτώ. Βοηθούσε τη μητέρα της στη φροντίδα του Πάντι και του μικρότερου αδελφού της, του εξάχρονου Λούις. Ήταν ένα μεγάλο χωριό που χωριζόταν σε τρία μέρη. Τα αγροκτήματα και τα μικρά σπίτια του Άπερ Γουίντον χάνονταν μέσα σε πράσινους αγρούς. Η εκκλησία και το σχολείο του χωριού βρισκόνταν στο Λόουερ Γουίντον, αλλά η πιο πολυσύχναστη περιοχή ήταν το Ρόουντ Γουίντον, ένας μεγάλος δρόμος που ένωνε το Νορθάμπτον με το Ντέιβεντρι. Εκεί ζούσαν οι Μάρτιν, στον κεντρικό δρόμο (σήμερα είναι η εθνική οδός Α45), με μαγαζιά και παμπ σε κάθε πλευρά. Το κάρβουνο και η μπίρα κατέφταναν πάνω σε ανοιχτά φορτηγά και παραδίδονταν στο Γουίτσιφ, ενώ άνδρες με τρίκυκλα και καλάθια που έτριζαν παρέδιδαν κατ' οίκον τρόφιμα και λαχανικά, παραγγελίες από τα Καταστήματα Ουίλσον καθώς και από το μανάβικο του Άνταμς. Μερικές φορές μπορούσε κανείς να δει πεζούς στρατιώτες και έφιππους αξιωματικούς με εντυπωσιακά άλογα, ή το λεωφορείο με την ανοιχτή οροφή και το κουδουνάκι του – ο Πάντι-Μάικ πάντα ανέβαινε τρέχοντας στο πάνω διάζωμα του λεωφορείου κάθε φορά που οι Μάρτιν αποφάσιζαν να πάνε ως το Ντέιβεντρι.

Στο Ρόουντ Γουίντον κυριαρχούσαν οι Στρατώνες Γουίντον και το τεράστιο σύμπλεγμα με τις Αποθήκες Υλικού Πολέμου του Βασιλικού Σώματος. Σκοπός τους ήταν η αποθήκευση οπλισμού και πυρομαχικών κατά την εποχή των Ναπολεόντειων Πολέμων μακριά από ακτές όπου θα μπορούσε να γίνει απόβαση του εχθρού, ενώ διέθεταν επίσης το δικό τους, καλά φρουρούμενο, τμήμα του Γκραντ Γιούνιον Κάναλ, προκειμένου να εξασφαλίζεται η σίγουρη παράδοση του υλικού τους.

Η Μάργκαρετ συνήθιζε να παίρνει τον Πάντι-Μάικ στους στρατώνες και να παρακολουθούν μαζί τους άνδρες του ιππικού να βαβαλικεύουν τα άλογά τους και να τρέχουν στη μεγάλη πλατεία.

Είναι παράξενο ότι δεν μνημονεύει καθόλου το μεγάλο κανάλι που χώριζε το Ρόουντ Γουίντον από το Λόουερ Γουίντον, δίχως αμφιβολία όμως η Μάργκαρετ είχε αυστηρές εντολές να τον κρατάει μακριά αποκεί. Ο Πάντι νόμιζε ότι ο κύριος Μάρτιν ήταν αγρότης, στην πραγματικότητα όμως εργαζόταν στις Αποθήκες Υλικού Πολέμου ως μηχανικός, ενώ είχε υπηρετήσει και στο τμήμα της τοπικής Πυροσβεστικής. Ήταν ένας ογκώδης άνδρας με παχύ μουστάκι.

Όταν τον Νοέμβριο του 1918 έληξε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, ο Πάντι-Μάικ κόντευε να κλείσει τα τέσσερα και η Μάργκαρετ ήταν σχεδόν δώδεκα χρόνων. Στέκονταν στον δρόμο όταν είδαν γερμανούς αιχμαλώτους μέσα σε κάρα καθ' οδόν προς τη Γερμανία – φορούσαν φθαρμένες γκρι στολές με μεγάλα κόκκινα διακριτικά στις πλάτες τους στο σχήμα του διαμαντιού, ώστε να τους αναγνωρίσουν εύκολα σε περίπτωση που αποπειραθούν να αποδράσουν. Επειδή ήταν χειμώνας όταν έληξε ο πόλεμος, όλοι αποφάσισαν να μεταθέσουν τους πανηγυρισμούς της νίκης για το καλοκαίρι. Θα ήταν ακόμα καλύτερα και από τα Χριστούγεννα, με ορχήστρα και χορούς, μεγάλες τέντες κάτω από τις οποίες θα σερβίριζαν τσάι και μια τεράστια φωτιά για τα πυροτεχνήματα.

Δίγες ημέρες πριν από τους πανηγυρισμούς, που πραγματοποιήθηκαν στις 18 Ιουνίου του 1919, αφού ο Πάντι-Μάικ πλύθηκε και χτενίστηκε, τον οδήγησαν στο μεγάλο σαλόνι του σπιτιού. Εκεί βρισκόταν η πιο παράξενη και πιο καλοντυμένη γυναίκα που είχε δει ποτέ του, ενώ μαζί της ήταν και ένα κορίτσι με πλήρη ναυτική στολή, με σφυρίχτρα μάλιστα, δεμένη σε μια χοντρή λευκή κορδέλα. Η Μάμι Μάρτιν είπε ότι αυτή η γυναίκα ήταν η πραγματική του μητέρα και το κοριτσάκι η αδελφή του, η Βανέσα, η οποία ήταν οκτώ χρόνων, και ότι μόλις είχαν έρθει από την Ινδία. Μαζί τους είχαν ένα μαλλιαρό μαύρο σκυλί με πλακουτσωτή μουσούδα και άσπρες πατούσες, ενώ τα πόδια του ήταν σαν να κατέληγαν σε κάτι που έμοιαζε με γκέτες. Ποτέ του δεν είχε ξαναδεί μια μεγάλη γυναίκα τόσο καλοντυμένη και το θέαμα τον ιντριγκάρισε, ωστόσο

παρέμεινε επιφυλακτικός απέναντι στον τρυφερό και διεκδικητικό τόνο της φωνής της. Έτρεξε αμέσως να κρυφτεί, τον κυνήγησαν όμως όλοι φωνάζοντας «Πάντι-Μάικ, πού είσαι; Γύρνα πίσω, Πάντι!», ενώ το σκυλί με τις άσπρες πατούσες άρχισε να γαβγίζει σαν τρελό. Διστακτικά, πείστηκε να βγει απ' την κρυψώνα του και πήγε στο σπίτι, όπου τον περίμενε μια τούρτα.

Κοίταξε τα παπούτσια της κυρίας τα οποία έμοιαζαν να έχουν ένα ανάγλυφο σχέδιο πάνω τους, κι εκείνη είπε ότι ήταν φτιαγμένα από δέρμα κροκόδειλου, κάτι που οπωσδήποτε παρουσίαζε ενδιαφέρον. Κοίταξε τη σφυρίχτρα στη ναυτική στολή του κοριτσιού, κι εκείνη είπε ότι αν ήθελε μπορούσε να σφυρίξει, και αυτό ακριβώς έκανε. Το σκυλί με την πλακουτσωτή μουσούδα λεγόταν σερ Πέρσι Σπατς ΓΠΑ, που ήταν τα αρχικά για το Γλυκύτερο Πράγμα σε όλη την Ασία. Η κομψή κυρία αποχώρησε, το κορίτσι με τα ναυτικά όμως παρέμεινε.

Εξαιτίας της κακοκαιρίας, οι πανηγυρισμοί για τη νίκη στον πόλεμο χρειάστηκε να μετατεθούν για τις 21 Ιουνίου. Ένα βουνό από ξύλα, άχυρα και κλαδιά θάμνων είχε στηθεί στο κέντρο ενός χωραφιού, ανάμεσα στο κανάλι και τις γραμμές του τρένου· στην κορυφή του υπήρχαν ομοιώματα του Κάιζερ Μπιλ και του «Μικρού Ουίλι», του γερμανού πρίγκιπα, τα οποία φορούσαν γερμανικές μπότες, λάφυρα απ' τον πόλεμο, ενώ ο Κάιζερ φορούσε το επίσημο γερμανικό κράνος. Στην αρχή, ήπιαν όλοι τσάι κάτω από μια τέντα και, σύμφωνα με τις αναμνήσεις του Πάντι, άραξαν στο χορτάρι και βάλθηκαν να τραγουδούν ώσπου βράδιασε – παρότι έπειτα από τρεις μέρες έντονης βροχόπτωσης το χρώμα θα πρέπει να ήταν ακόμη μουσκεμένο.

Προτού ανάψει η φωτιά, ένας άνδρας ονόματι Θάτσερ Μπράουν, ανάρτησε μια σκάλα και, παρά τις διαμαρτυρίες των παρευρισκομένων, αποφάσισε να απαλλάξει τα ομοιώματα από τις μπότες τους: «Γιατί να χαραμιστούν;» είπε.¹ Έπειτα, επιτέλους, άναψε η μεγάλη φωτιά. Κάποιος σήκωσε τον Πάντι στους ώμους του για να μπορεί να δει καλύτερα. Οι φλόγες συνοδεύθηκαν από τους

κρότους και τις λάμπεις των πυροτεχνημάτων κι όλοι σχημάτισαν έναν κύκλο και χόρεψαν γύρω από τη φωτιά.

Πενήντα χρόνια αργότερα, βασισμένος αποκλειστικά και μόνον στις αναμνήσεις του, ο Πάντι περιέγραψε τη μεγάλη φωτιά και όσα δραματικά ακολούθησαν στο *Η εποχή της δωρεάς*. Από τη μία στιγμή στην άλλη, ο κόσμος άρχισε να ουρλιάζει και να καλεί σε βοήθεια. Η Μάργκαρετ πήγε να δει τι είχε συμβεί. Έπειτα έτρεξε πίσω ξανά, άρπαξε τον Πάντι και τον τράβηξε όσο πιο μακριά μπορούσε.

Η Μάργκαρετ ήταν πολύ ταραγμένη. «Όταν φτάσαμε σπίτι» γράφει ο Πάντι «εκείνη όρμησε στο επάνω πάτωμα, με ξέντυσε, με έβαλε στο κρεβάτι της και χώθηκε κάτω από τα σκεπάσματα σφίγγοντάς με πάνω στο φανελένιο νυχτικό της με τρέμουλο και αναφιλητά, χωρίς να αποκρίνεται στις ερωτήσεις μου». ² Σύμφωνα με τον Πάντι, χρειάστηκε να περάσουν κάμποσες μέρες για να μπορέσει η περιέργειά του να ικανοποιηθεί. Του είπε ότι ένα από τα αγόρια χόρευε με ένα βαρελότο στο στόμα του. Το κατάπιε και πέθανε «ξερώνοντας αστέρια». Δεν υπάρχει καμία αναφορά σε αυτή την τραγωδία στη *Νορθάμπτονσαϊρ Κρόνικλ*, ούτε αναφέρεται καθόλου στο *Περιοδικό Γουίντον Ντίνερι Πάρις*, το οποίο αφιέρωσε πολλές σελίδες με άφθονες λεπτομέρειες στους πανηγυρισμούς. Μήπως ο Πάντι θυμόταν κάποια άλλη νύχτα και κάποιο άλλο πανηγύρι ή μήπως η Μάργκαρετ επινόησε την όλη ιστορία προκειμένου να καλύψει την πραγματική αιτία της αναστάτωσης της;

Ο πιθανότερος λόγος για την ταραχή της Μάργκαρετ ήταν ότι είχε συνειδητοποιήσει τι επρόκειτο να συμβεί. Ο Πάντι-Μάικ, με τον οποίο είχε συνδεθεί και τον οποίο φρόντιζε με τόση αφοσίωση, θα έφευγε. Η Βανέσα ήταν τώρα η αδελφή του· κι όταν η κυρία Φέρμορ επέστρεφε στο Γουίντον, θα έπαιρνε τα παιδιά της μαζί της στο Λονδίνο και η Μάργκαρετ δεν θα έβλεπε τον Πάντι-Μάικ ποτέ ξανά.

Όταν έφτασε η ημέρα της αναχώρησης, ο Πάντι-Μάικ ήταν τόσο στεναχωρημένος και εκνευρισμένος επειδή θα άφηνε τη Μάργκαρετ και τη Μάμι Μάρτιν που αρρώστησε από το κακό του. Η

βαριά μυρωδιά του πετρελαίου στο τρένο που τον οδηγούσε όλο και πιο μακριά από το Νορθάμπτονσαϊρ του προκαλούσε ναυτία, ενώ αυτός ο στενόμακρος λαβύρινθος που ήταν για εκείνον το Λονδίνο τον έκανε να νιώθει εγκλωβισμένος. Ο Πάντι δεν ήταν καν πέντε και αυτή ήταν η δεύτερη φορά που ξεριζωνόταν από έναν κόσμο, για να βρεθεί απότομα σε κάποιον άλλο. Όντας ένα πληθωρικό και χαρούμενο παιδί, κατάφερνε να προσαρμόζεται σε αυτές τις αλλαγές, ποτέ του όμως δεν αισθάνθηκε συνδεδεμένος με τους γονείς του όπως τα περισσότερα παιδιά. Όπως ο Πίτερ Παν, ένα κομμάτι του Πάντι αρνήθηκε να μεγαλώσει, νοσταλγώντας τη Χώρα του Ποτέ από την οποία είχε εξοριστεί.

Δεδομένου ότι οι γονείς του ζούσαν στην Ινδία, ο Πάντι αρεσκόταν στη σκέψη ότι η σύλληψή του είχε γίνει στην Καλκούτα, στη Σίμλα ή στο Νταρτζίλινγκ. Μάλλον απογοητεύτηκε όταν έμαθε από την αδελφή του Βανέσα ότι η πιθανότερη τοποθεσία για αυτό το τόσο σημαντικό γεγονός ήταν η παραλιακή πόλη του Μπόρνμουθ, στη νότια ακτή, όπου οι Φέρμορ πέρασαν μερικές εβδομάδες την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1914.

Ως υπάλληλος του Δημοσίου της Ινδίας, ο Λούις Φέρμορ, ο πατέρας του Πάντι, έπαιρνε κάθε τρία χρόνια άδεια έξι εβδομάδων για την Αγγλία, την οποία εκμεταλλευόταν για να επιδίδεται στο πάθος του, τη Βοτανική και τη Φυσική Ιστορία. Ο Λούις άφηνε μόνες τη γυναίκα του και την τετράχρονη κόρη του προκειμένου να απολαμβάνει τις ομορφιές του Μπόρνμουθ, κάνοντας μεγάλους περιπάτους στην ενδοχώρα για να συλλέξει άγρια λουλούδια ή για να αναζητήσει στους βράχους των γκρεμών του Μπόρνμουθ απολιθώματα προϊστορικών φυτών. Όταν η οικογένεια βρισκόταν και πάλι, ο δρ και η κυρία Φέρμορ έδειχναν να είναι ένα παράξενο ζευγάρι – εκείνος ψηλός και αυστηρός διανοούμενος, εκείνη κοντή, εύθυμη και ανάλαφρη. Οι διαφορές στους χαρακτήρες τους ήταν ανάλογα εντυπωσιακές. «Δεν θα μπορούσε κάποιος να φανταστεί δύο ανθρώπους περισσότερο διαφορετικούς σε θέματα

γούστου, εμφάνισης και ταμπεραμέντου» είχε πει ο Πάντι για τους γονείς του. «Μα τι είχε βρει ο ένας στον άλλο και ήταν μαζί;»

Η ερώτηση μπορεί να απαντηθεί μονάχα αν ψάξει κανείς την ιστορία τους. Ο Λούις Λη Φέρμορ γεννήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1880 στο Πέκαμ του νοτίου Λονδίνου. (Το «Λη» δεν ήταν το οικογενειακό όνομα, αλλά ενός στενού φίλου του πατέρα του). Ήταν ο μεγαλύτερος γιος του Λούις Φέρμορ, ο οποίος εργαζόταν ως κλητήρας στη Χρηματιστηριακή Τράπεζα του Λονδίνου, και της Μαρία Τζέιμς, γυναίκας έξυπνης και αποφασιστικής. Η ίδια δίδαξε τον Λούις έως τα επτά του, οπότε εκείνος όχι μόνον ήξερε να γράφει και να διαβάζει αλλά επεδείκνυε και ιδιαίτερες ικανότητες στα μαθηματικά.

Κέρδισε μια υποτροφία στη Σχολή Γραμματικής Ουίλσον, στο Κάμπεργουελ, και στη συνέχεια αποφάσισε να δοκιμάσει τις δυνάμεις του για να γίνει υπότροφος του Βασιλικού Κολεγίου Επιστημών. Ο επιβλέπων καθηγητής του στο Ουίλσον του είπε ότι αυτό θα ήταν εφικτό εάν, πέρα από τα μαθήματά του, μελετούσε άλλες τέσσερις ώρες ημερησίως επί δύο χρόνια. Αυτός ο φόρτος εργασίας, που έμοιαζε με τιμωρία, ήταν ιδιαίτερα δυσβάσταχτος το καλοκαίρι, όταν τα απογεύματα τραβούσαν πολύ και μπορούσε να ακούσει τα πέντε αδέρφια του –την Έθελ, τον Μπέρτραμ, την Αλίν, τον Φρανκ και τον Τζέραλντ– να παίζουν στον κήπο κάτω απ’ το παράθυρό του.

Ο Λούις δούλεψε τόσο σκληρά διότι ήταν αποφασισμένος να πάρει τη ζωή στα χέρια του. Η δυστυχία του πατέρα του ξεκίνησε όταν αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την τράπεζα συνεπεία χρόνιας τενοντίτιδας στον καρπό απ’ το πολύ γράψιμο. Δεν είχε εργαστεί τόσα χρόνια όσα χρειάζονταν για να δικαιούται σύνταξη, οπότε έλαβε απλώς ένα εφάπαξ. Με το ποσό αυτό άνοιξε ένα γραφείο σχεδιασμού επιγραφών, το οποίο όμως δεν υπήρξε ποτέ κερδοφόρο και τελικώς έκλεισε.

Ο νεαρός Λούις κέρδισε μια εθνική υποτροφία από το Βασιλικό Κολέγιο Επιστημών το 1898, έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές του στη Βασιλική Σχολή Μεταλλείων, οπότε και διορίστηκε βοηθός

ελεγκτής στη Γεωλογική Εταιρεία της Ινδίας. Ξεκίνησε το μεγάλο του ταξίδι για την Καλκούτα τον Οκτώβριο του 1902 και αυτή επρόκειτο να είναι η βάση του για το υπόλοιπο της επαγγελματικής του ζωής. Συγκριτικά με τις τεράστιες προσπάθειες που είχε καταβάλει τα προηγούμενα χρόνια, τα καθήκοντά του στην Ινδία πρέπει να του φάνηκαν μάλλον ελαφρά. Περνούσε αρκετούς μήνες στην εξοχή, χαρτογραφώντας βράχους και περιοχές που παρουσίαζαν υψηλά ποσοστά σε μεταλλεύματα κι επιθεωρώντας μεταλλεία, είχε όμως και αρκετό χρόνο ώστε να προετοιμάσει το μεταπτυχιακό του δίπλωμα στις επιστήμες (1907) καθώς και το διδακτορικό του (1909). Τις πρώτες ημέρες, κρατούσε και ημερολόγιο, όπου κατέγραφε συμβάντα, όπως τις διεκδικήσεις των ντόπιων μαχαραγιάδων, διάφορες συγκρούσεις μεταξύ κλητήρων και όχι και τόσο συνεργάσιμων χωρικών, καθώς και τους μουσικούς και τους χορευτές που εμφανίζονταν από το πουθενά για να ψυχαγωγήσουν τον καταυλισμό. Το ημερολόγιο είναι επίσης γεμάτο με περιγραφές λουλουδιών, πτηνών, ζώων και εντόμων. Αυτός ο αέρας ασκητισμού που τον διέκρινε συμπληρωνόταν από μια ψηλή κορμοστασιά, αδρά χαρακτηριστικά και σκούρα καστανά μάτια. Παρά την αφοσίωσή του στη δουλειά, ο Λούις απολάμβανε τις κοινωνικές επαφές. Ήταν λάτρης των ιπποδρομιών, ενώ η κομψότητά του ως χορευτή στις διάφορες χοροεπερίδες δεν πέρασε απαρατήρητη από τις κυρίες της Καλκούτα.

Η μητέρα του Πάντι ήταν η Μίριελ Αϊλίν Άμπλερ, κόρη του Τσαρλς Τάαφι Άμπλερ, ιδρυτή και ιδιοκτήτη της εταιρείας Άμπλερ, Σχιστόλιθοι και Ορυκτά, με έδρα την Νταρχάρα, κοντά στην κωμόπολη του Μονγκίρ, κάπου τετρακόσια χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Καλκούτα. Ενδεχομένως ο Λούις να έκανε αρχικά την επαφή με τους Άμπλερ μέσω επαγγελματικών καναλιών: το 1904, η Γεωλογική Εταιρεία είχε δοκιμάσει τους σχιστόλιθους του Άμπλερ και τους χαρακτήρισε ασυνήθιστα σκληρούς, αφού έσπαζαν μόνον όταν βρίσκονταν υπό πίεση τριών τόνων ανά τετραγωνική ίντσα.

Η πρώτη σύζυγος του Τσαρλς πέθανε το 1884 και την ίδια χρο-

νιά παντρεύτηκε την Έιμι Ουέμπερ, μια γυναίκα με καλλιτεχνικό ταμπεραμέντο η οποία μετρούσε λιγότερα από τα μισά του χρόνια. Απέκτησαν δύο παιδιά: τον Χούαρτ, ευρύτερα γνωστό ως Άρτι, ο οποίος γεννήθηκε το 1886, και τη Μίριελ Αϊλίν, τη μητέρα του Πάντι, η οποία γεννήθηκε το 1890. Όπως τα περισσότερα παιδιά της αυτοκρατορίας, ο Άρτι και η Αϊλίν μεγάλωσαν κυρίως στην Αγγλία. Δεν αφέθηκαν όμως στα χέρια σαδιστικών θείων ή σε ντικενσιανά οικοτροφεία· η μητέρα τους, Έιμι, περνούσε αρκετό χρόνο με τα παιδιά της στο Ντάλγουιτς, ένα εύπορο προάστιο στο νοτιοανατολικό Λονδίνο, όπου και μεγάλωσαν και πήγαν σχολείο. Ο Άρτι φοίτησε στο Κολέγιο του Ντάλγουιτς, ενώ η Αϊλίν φοίτησε κατ' οίκον, στο πλευρό της μητέρας της και στη συνέχεια των νταντάδων της.

Έχοντας τελειώσει με τη βασική εκπαίδευση των παιδιών, η οικογένεια επέστρεψε στην Ινδία. Οι Άμπλερ είχαν χτίσει μια βίλα λίγα μίλια έξω από την Νταρχάρα, σε μια τοποθεσία που λεγόταν Μπασοούνι: ήταν ένα ψηλοτάβανο σπίτι με θολωτή στέγη και φαρδιά βεράντα. Ο Άρτι άρχισε να δουλεύει στην οικογενειακή επιχείρηση, ενώ η Αϊλίν και η μητέρα της ασχολήθηκαν με την ανεύρεση γαμπρού για την πρώτη. Αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να αφήσουν τον Τσαρλς και τον Άρτι στην Νταρχάρα, ενώ η Έιμι και η Αϊλίν εγκαταστάθηκαν στην Καλκούτα. Η πόλη όχι μόνον τους προσέφερε μια έντονη κοινωνική ζωή, με τους ενδεδειγμένους υποψήφιους γαμπρούς, αλλά στην Έιμι έφερε και πολλές αναθέσεις για πορτρέτα.

Ζώντας σε μια οικογένεια που εκτιμούσε τις τέχνες, η Αϊλίν διάβαζε πολύ και έπαιζε καλό πιάνο, έχοντας ένα ευρύ ρεπερτόριο τραγουδιών. Όταν βρισκόταν σε παρέα ήταν υπέρ του δέοντος ομιλητική, ξεχώριζε για την εξυπνάδα της και γελούσε κατάτι περισσότερο απ' ό,τι θεωρούνταν καθωσπρέπει. Η τάση της να κάνει ιππασία για κάμποση ώρα την αυγή, με το άλογο ασέλωτο μάλιστα, επίσης προκαλούσε κάποια συνοφρυωμένα βλέμματα. Εκεί που έβρισκε διέξοδο ο συναισθηματικός της πληθωρισμός και το απόθεμα ενέργειας που έκρυβε μέσα της ήταν στη θεατρική σκηνή,

και ποτέ δεν ήταν πιο ευτυχισμένη απ' ό,τι τις στιγμές που ζούσε μέσα σε όλα εκείνα τα φτιασίδια και τη σαγήνη που χαρακτήριζε τις ερασιτεχνικές θεατρικές δράσεις. Θεωρούνταν αδιανόητο το ότι μία κοπέλα της δικής της κοινωνικής τάξης θα μπορούσε να γίνει επαγγελματίας ηθοποιός· η παραμικρή κίνησή της όμως, έτσι όπως ανέμιζε τα πλούσια, κατσαρά, καστανοκόκκινα μαλλιά της, για τα οποία ήταν τόσο περήφανη, ή έτσι όπως έγραφε με μεγάλα, ακανόνιστα γράμματα τις επιστολές της χρησιμοποιώντας μοβ μελάνι, είχε πάντοτε κάτι το θεατρικό.

Η Αϊλίν ήταν ένας από εκείνους τους ανθρώπους που αισθάνονται την ανάγκη να επινοούν εκ νέου κάθε τόσο τον εαυτό τους, υιοθετώντας μια τεράστια ποικιλία ονομάτων. Μικρή υπέγραφε ως «Αβρίλ» ή «Αγγουράκι Τουρσί» όταν έγραφε στους γονείς της, παρότι εκείνοι και ο άνδρας της την αποκαλούσαν συνήθως Μίριελ. Κι εκείνη υπέγραφε ως «Μίριελ», αν και σε πιο μεγάλη ηλικία χρησιμοποιούσε το Αϊλίν, παρότι οι πολύ δικοί της άνθρωποι προτιμούσε να την αποκαλούν Πατ ή Αφρατούλα. Όσο για τα επίθετα, δύο ήταν σαφώς καλύτερα απ' ό,τι ένα. Μολονότι οι γονείς της πάντοτε απευθύνονταν ο ένας στον άλλο γράφοντας πάνω στο φάκελό τους «Κύριος και Κυρία Τσαρλς Άμπλερ», η Αϊλίν αναφερόταν στην οικογένειά της ως οι «Τάαφι Άμπλερ».

Οι Άμπλερ πίστευαν ότι ήταν απόγονοι του σερ Τζον Τάαφι του Μπάλιμοουτ, από την επαρχία Σλάιγκο (χρ. 1641), οι απόγονοι του οποίου υπηρέτησαν ως υπουργοί Οικονομικών, διπλωμάτες και έφιπποι αξιωματικοί στην Αυστρία, ενώ ονομάστηκαν Κόμητες της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Κενά στο γενεαλογικό δέντρο δείχνουν ότι αυτές οι εντυπωσιακές φιγούρες δεν μπορούν με βεβαιότητα να συνδεθούν με τον Τζέιμς Άμπλερ, τον πατέρα του Τσαρλς, έναν κτίστη που είχε γεννηθεί στην επαρχία του Κορκ, το πρώτο μισό του δεκάτου ενάτου αιώνα. Όταν όμως η Αϊλίν (και αργότερα ο Πάντι) αναφέρονταν στην ιρλανδική τους καταγωγή, αυτό ακριβώς εννοούσαν. Από την πλευρά του Λούις, τα πράγματα ήταν πιο πεζά. Ήδη από τον δέκατο όγδοο αιώνα, οι Φέρμορ

του Κεντ και του Σάσεξ (το όνομα είναι μια παραλλαγή της λέξης «αγρότης», «*farmer*») ήταν μικροκτηματίες, ζυθοποιοί και κτίστες, ενώ οι απόγονοί τους, καθώς ο αιώνας κυλούσε, θα εντάσσονταν στις τάξεις των επαγγελματιών.

Η Αϊλίν Άμπλερ και ο Λούις Φέρμορ πιθανότατα να γνωρίστηκαν το 1907 και πολύ σύντομα αρραβωνιάστηκαν. Εκείνη τον αποκαλούσε πάντοτε «Πίτερ», παρότι το μεσαίο του όνομα ήταν Δη, και εκείνη ήταν που επέμενε να κολλήσει το «Δη» στο «Φέρμορ».

Μέσα στην πρώτη κάψα του έρωτα, η Αϊλίν ήταν πρόθυμη να παραβλέψει την έλλειψη κοινωνικών διασυνδέσεων εκ μέρους του Λούις, και η αμοιβαία έλξη πρέπει να έδειχνε ως κάτι πολύ φυσικό – εκείνη τόσο μπριόζα και καλλιτεχνίζουσα, εκείνος τόσο συγκρατημένος και φιλόδοξος. Όσο για τους γονείς της, το ζευγάρι πρέπει λογικά να τους γέμιζε με προσδοκίες, αρκεί να μην προέτρεχαν και παντρεύονταν πολύ γρήγορα. Ωστόσο, καμία πλευρά δεν είχε πολλά χρήματα και δεν έτρεφε μεγάλες προσδοκίες, έπειτα, όμως, από λίγα χρόνια ο Φέρμορ θα ήταν σε θέση να παρέχει μιαν άνετη ζωή στην κόρη τους.

Στις αρχές του 1909, ο Λούις κόντευε τα τριάντα και η καριέρα του είχε φτάσει σε κρίσιμη καμπή. Δημοσίευε εργασίες σε γεωλογικά έντυπα από το 1904, και μεγάλο μέρος αυτής της έρευνας θα αποτελέσει αργότερα τη θεμέλιο λίθο των μνημειωδών απομνημονευμάτων του με τίτλο *Τα αποθέματα μαγγανίου στην Ινδία*, τα οποία, μαζί με τους χάρτες, τα σχεδιαγράμματα και τις φωτογραφίες, φτάνουν τις 1.200 σελίδες. Δεν είναι να απορεί κανείς που η δεκαετάχρονη Αϊλίν αισθανόταν μάλλον παραμελημένη καθώς εκείνος προετοίμαζε την πιο σημαντική έκδοση της επαγγελματικής του ζωής.

Συνειδητοποιώντας ότι οι απαιτήσεις της θα έρχονταν πάντοτε σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με τις απαιτήσεις της δουλειάς του συζύγου της, η Αϊλίν είπε στον Λούις ότι τελικά δεν ήθελε να τον παντρευτεί. «Ίσως να είναι και καλύτερα» έγραψε η Ρουθ, η νύφη του Τσαρλς Άμπλερ, «καθώς ο αρραβώνας θα τραβούσε πάρα πολύ».³

Ωστόσο, το ζεύγος ξανάσμιξε και παντρεύτηκαν στον Καθεδρικό του Αγίου Παύλου, στην Καλκούτα, στις 12 Οκτωβρίου του 1909.

Μέχρι να γνωρίσει τον Λούις Φέρμορ, ο πιο σημαντικός άνδρας στη ζωή της Αϊλίν ήταν ο αδελφός της Άρτι, ο οποίος υπερείχε συγκριτικά όλων των άλλων ανδρών κατά τη γνώμη της. Κάτοχος πολλών τροπαίων στο σχολείο, μπήκε στην οικογενειακή επιχείρηση επιδεικνύοντας ξεχωριστό ζήλο. Ήταν εθελοντής σε δύο τοπικά συντάγματα και, σύμφωνα με την Αϊλίν, χανόταν μέσα στη ζούγκλα για μέρες ολόκληρες έχοντας μοναδικό όπλο μία ματσέτα. Ήταν επίσης δεινός σπόρτομαν: στη μοναδική οικογενειακή φωτογραφία που έχει διασωθεί απεικονίζεται να στέκεται αδιάφορος πάνω από μια νεκρή λεοπάρδαλη.

Η Αϊλίν και ο Λούις ήταν παντρεμένοι επτά μήνες όταν άκουσαν ότι ο Άρτι κατέρρευσε με υψηλό πυρετό στα γεωλογικά έργα της οικογενειακής επιχείρησης. Μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο του Τζαμαλπούρ όπου ο μοναδικός τρόπος για να ρίξουν τον πυρετό ήταν να τον τυλίξουν με πάγο· με το που αφαιρέθηκε ο πάγος όμως, ο πυρετός σκαρφάλωσε πάλι πάνω από τους σαράντα βαθμούς Κελσίου. Πέθανε στις 19 Μαΐου του 1910, στα είκοσι τέσσερά του χρόνια.

Η απώλεια του Άρτι ήταν ένα φοβερό πλήγμα για τους γονείς του. Και η Αϊλίν είχε εξιδανικεύσει τον αδελφό της, ωστόσο η ζωή της συνεχιζόταν, όπως έγραψε και ο Λούις στην πεθερά του τον Ιούλιο:

[Η Αϊλίν] αρχίζει να αποδέχεται την πραγματικότητα και να ξαναβρίσκει σιγά σιγά την καλή της διάθεση για δύο λόγους: πρώτον, διότι πιστεύει ότι ο Άρτι δεν θα ήθελε να θρηνεί τόσο πολύ: οπότε λέει συνεχώς ότι του Άρτι του άρεσε να κάνει αυτό ή το άλλο σε τόσο χαρούμενο τόνο λες και βρίσκεται ακόμη ανάμεσά μας. Δεύτερον, η Αγαπημένη μου ξαναβρίσκει τη χαμένη της διάθεση επειδή, Μητέρα, πρόκειται να αντικαταστήσει τον Άρτι με κάτι άλλο, τον καρπό του έρωτά μας, και ελπίζουμε ότι αυτό θα είναι μια παρηγοριά...⁴

Η «παρηγοριά» ήταν το πρώτο τους παιδί, το οποίο γεννήθηκε στην Καλκούτα στις 17 Φεβρουαρίου του 1911. Ονομάστηκε Βανέσα Οπάλ, διότι στον Λούις άρεσε η ιδέα τα παιδιά του να φέρουν ονόματα ημιπολύτιμων λίθων.

Πολύ σύντομα οι γονείς έπαιρναν το βρέφος μαζί στα μακρινά τους ταξίδια στην ύπαιθρο. Ταξίδευαν με μια ομάδα μαγείρων, οδηγών, υπηρετών και χαμάληδων, συν μουλάρια, βόδια ή καμήλες, ανάλογα με τη μορφολογία του εδάφους, και έμεναν σε καταυλισμούς με αντίσκηνα οι οποίοι είχαν το μέγεθος μικρού χωριού. Τα αντίσκηνα της οικογένειας ήταν μεγάλα και καλά στημένα, με χαλιά και έπιπλα. Η Αϊλίν είχε μαζί της το φορητό «αγροτικό πιάνο» και πολύ το απολάμβανε όταν κάθε δειλινό έπαιζε το «Ινδικό τραγούδι» του Ρίμσκι-Κόρσακοφ, χαζεύοντας τις φωτιές που είχαν ανάψει έξω, ενώ ο σύζυγός της έγραφε τις σημειώσεις του. Ωστόσο η βροχή και ο άνεμος μπορούσαν να δυσκολέψουν αφάνταστα τη ζωή στον καταυλισμό, ενώ τα ήσσονος σημασίας προβλήματα υγείας του καθενός πολύ εύκολα μπορούσαν να εξελιχθούν σε εξαιρετικά επικίνδυνες ασθένειες.

Η επιστροφή τους στην Ευρώπη την άνοιξη του 1914 έγινε δεκτή από όλους με ανακούφιση, αν και η ατμόσφαιρα ήταν βαριά. Οι πιο υποψιασμένοι ήταν σε θέση να διακρίνουν ότι η κατάσταση στην Ευρώπη ήταν εξαιρετικά ρευστή και γι' αυτό ανησυχούσαν πολύ σοβαρά, παρότι οι περισσότερες εφημερίδες έτειναν στο να καθησυχάζουν την κοινή γνώμη παρά στο να ερευνούν και να αναδεικνύουν τα πολιτικά ατοπήματα που διαδέχονταν το ένα το άλλο. Ωστόσο στις 28 Ιουνίου, ο Αρχιδούκας της Αυστρίας Φραγκίσκος Φερδινάνδος δολοφονήθηκε στο Σεράγεβο και τα γεγονότα από αυτό το σημείο και μετά εξελίχθηκαν καταιγιστικά. Η Γερμανία κήρυξε τον πόλεμο στη Γαλλία έναν μήνα αργότερα και η Βρετανία κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία στις 4 Αυγούστου, την ημέρα που τα γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στο Βέλγιο.

Ως δημόσιος υπάλληλος στην Ινδία, ο Λούις ήταν απαραίτητος για την υπηρεσία του, οπότε πολύ σύντομα κλήθηκε να επιστρέψει

στην Ινδία. Η Αϊλίν όμως, έγκυος και πάλι, αποφάσισε να παραμείνει στην Αγγλία με τη Βανέσα, περιμένοντας τη γέννηση του δεύτερου παιδιού της.

Ο Πάτρικ Μάικλ Λη Φέρμορ (και όχι Τζάσπερ ή Γκάρνερ, χάριν του ότι ο πατέρας του έλειπε) γεννήθηκε στις 11 Φεβρουαρίου του 1915, στο Έντλεϊς Γκάρντενς αριθμός 20, στην περιοχή του Σεντ Πάνκρας, στο Λονδίνο. Το σπίτι ανήκε στη δεσποινίδα Μέρι Χάντλαντ, η οποία διέθετε δωμάτια προς ενοικίαση. Ίσως η Αϊλίν να επέλεξε το Έντλεϊς Γκάρντενς διότι βρισκόταν σε μικρή απόσταση από το Κλαμπ Θρι Αρτς, στη Μεριλεμπόουν Ρόουντ, στο οποίο ήταν μέλος· ίσως η δεσποινίς Χάντλαντ να ήταν ήδη φίλη της. Ωστόσο είναι παράξενο το ότι δεν έμεινε μαζί με μέλη της οικογένειάς της, ούτε καν με συγγενείς του Λούις στο Κάμπεργουελ. (Ο Πάντι είχε βάσιμες υποψίες ότι η μητέρα του δεν τα πήγαινε καλά με τους συγγενείς του πατέρα του, και ότι τα αισθήματα ήταν αμοιβαία.) Ο Πάντι βαφτίστηκε εκείνη την άνοιξη στο χωριό Κόλντχαρμπουργκ, κοντά στο Ντόρκινγκ του Σάρεϊ.

Η Αϊλίν συνειδητοποίησε ότι όσο περισσότερο έμενε στην Αγγλία τόσο πιο δύσκολο θα ήταν να επιστρέψει στην Ινδία. Οι πρώτες επιδρομές των Ζέπελιν στο Γιάρμουθ και στο Κινγκ'ς Λιν είχαν λάβει χώρα τον Ιανουάριο του 1915, έναν μήνα προτού γεννηθεί ο Πάντι, και τον Μάιο το ίδιο το Λονδίνο δέχθηκε επίθεση. Οι επιδρομές δεν ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικές συγκριτικά με την προσπάθεια και την επένδυση που είχε γίνει για την ανάπτυξη αυτού του νέου ιπτάμενου όπλου· παρ' όλα αυτά, τα Ζέπελιν ανησύχησαν την κοινή γνώμη και η χώρα αδυνατούσε να αντιπαρατεθεί σε αυτή την τρομακτική νέα μορφή πολέμου. Η Αϊλίν σχεδίαζε αρχικά να πάρει και τα δύο της παιδιά πίσω στην Ινδία, αλλά η βύθιση του αμερικανικού κρουαζιερόπλοιου Λουζιτάνια* τον Μάιο από γερμα-

* Το γεγονός στο οποίο αναφέρεται η συγγραφέας προκάλεσε μεγάλο σοκ την εποχή που συνέβη. Το RMS Lusitania, υπερωκεάνιο ναυπήγησης του 1906, δρομολογήθηκε στη γραμμή Λίβερπουλ-Νέα Υόρκη. Την 1η Μαΐου του 1915, και με τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο να μαινεται στην

νικό υποβρύχιο την έπεισε ότι τα επιβατηγά πλοία δεν ήταν πια ασφαλή. Δεν μπορούσε να διακινδυνεύσει τη ζωή και των δύο της παιδιών. Γι' αυτό και πήρε την απόφαση να επιστρέψει στην Καλκούτα μονάχα με τη Βανέσα, αφήνοντας τον γιο της, βρέφος ακόμη, στην Αγγλία. Έτσι συνέβη, και όταν ήταν σχεδόν ενός έτους, ο Πάντι-Μάικ εγκαταστάθηκε στο Νορθάμπτονσαϊρ, με τον Τζορτζ και τη Μάργκαρετ Μάρτιν.

Ο ίδιος ο Πάντι, παρότι τον έτρωγε η περιέργεια, ποτέ δεν ρώτησε τη μητέρα του πώς έγινε και γνώρισε τους Μάρτιν. Είχε δηλώσει ότι ποτέ του δεν σκέφτηκε να τη ρωτήσει, και ίσως ένα μέρος από όλη εκείνη τη χρυσαφένια αχλή που σκέπαζε την ειδυλλιακή παιδική του ηλικία να είχε διαλυθεί αν είχε μάθει την απάντηση. Το μυστήριο όμως παραμένει, αν και ένα στοιχείο ίσως να είναι το πατρώνυμο της κυρίας Μάρτιν, το «Χάντλαντ»: όνομα που μοιραζόταν με τη Μέρι Χάντλαντ, την ιδιοκτήτρια του σπιτιού στο Έντλεϊς Γκάρντενς όπου είχε γεννηθεί ο Πάντι.

Καθώς ο χρόνος κυλούσε, οι αναμνήσεις του από το Γουίντον γίνονταν όλο και πιο πράσινες και αγροτικές. Ξεθώριαζαν μέσα του οι Αποθήκες Υλικού Πολέμου του Βασιλικού Σώματος, όπως και η πλατεία των παρελάσεων, τα μαγαζιά, οι παμπ και η κυκλοφορία στη Χάι Στριτ. Αυτό που απέμεινε ήταν ένα «οκνηρικό από

Ευρώπη, ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη παρά τις προειδοποιήσεις των Γερμανών ότι θα τορπιλισθεί από υποβρύχια διότι, όπως ισχυρίζονταν, μετέφερε κρυφά και κατά παράβαση των διεθνών κανονισμών στρατιωτική βοήθεια στη Μεγάλη Βρετανία (μετέφερε όντως 5.000 κιβώτια φουσιγγίων και μικρή ποσότητα άλλων πυρομαχικών). Δεν έγινε αντιληπτή η δράση γερμανικών υποβρυχίων νοτιώς της Ιρλανδίας από το βρετανικό Ναυαρχείο και στις δύο και τέταρτο το μεσημέρι της 7ης Μαΐου, χωρίς προειδοποίηση, δέχθηκε δύο τορπίλες (κατά άλλους μία μόνον) από το υποβρύχιο U20. Βυθίστηκε μέσα σε είκοσι λεπτά με απώλειες 1.198 ανθρώπων, μεταξύ των οποίων και 124 Αμερικανοί. Η βύθισή του προκάλεσε διεθνή κατακραυγή και κλόνισε την κοινή γνώμη στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ φαίνεται πως έπαιξε ρόλο στην τελική απόφαση των ΗΠΑ να εμπλακούν στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο το 1917. (Σ.τ.Μ.)

αχυραποθήκες, θημωνιές και νεράγκαθα, που τα σκίαζε η αλόη και οι χλοεροί κυματισμοί των λιβαδιών του Νορθάμπτονσαϊρ... έτσι πέρασα εκείνα τα πρώτα χρόνια –χρόνια που λένε πως επιδρούν πάρα πολύ στη διαμόρφωση του χαρακτήρα ενός παιδιού– περίπου σαν χωριατόπουλο που δεν γνώρισε χαλινάρι: Μου έχουν αφήσει την ανάμνηση αμέριστης και ανόθευτης χαράς».⁵

Η στεναχώρια του Πάντι επειδή άφησε το Γουίντον δεν κράτησε πολύ καθώς η Αιλίν εξασφάλισε δώρα και παροχές που είχαν ως στόχο να κάνουν τον νέο του κόσμο όσο το δυνατόν πιο απολαυστικό. Ακολούθησε επίσης και μια επίσκεψη στο Ρόους, το φημισμένο τότε κατάστημα με παιδικά είδη στην Μποντ Στριτ. Ένα ξύλινο αλογάκι στεκόταν στο κατάστημα, στο οποίο σκαρφάλωναν τα παιδιά όταν έπρεπε να δοκιμάσουν παντελόνια ιππασίας που έφταναν ως το γόνατο. Ο Πάντι βγήκε απ' το μαγαζί με κάμποσα κουτιά καινούργια ρούχα, ανάμεσά τους και η ναυτική του στολή, με την επιγραφή *AM Θωρηκτό Αδάμαστος* γραμμένη με χρυσά γράμματα στην κορδέλα του καπέλου, κάτι για το οποίο ήταν ενθουσιασμένος.

Το μεγάλο σπίτι στον αριθμό 3 του Πρίμροους Χιλ, όπου η Αιλίν είχε εγκαταστήσει την οικογένειά της, έμοιαζε με παλάτι συγκριτικά με το Γουίντον· βρισκόταν τόσο κοντά στον ζωολογικό κήπο που τις νύχτες μπορούσε κάποιος ν' ακούσει τους βρυχηθμούς των λιονταριών. Το σπίτι ήταν διώροφο, είχε μια μεγάλη πύλη όπως τα μοναστήρια και το παιδικό δωμάτιο ήταν εξοπλισμένο με παιχνίδια από την Ινδία: μπρούτζινες φιγούρες ελεφάντων και καμηλών με ροδάκια, μπογιατισμένα πήλινα κουκλάκια μαχαραγιάδων και μαχαράνι, εμπόρων και καταστηματαρχών, χορευτών και μουσικών. Ένας από τους γείτονές τους ήταν ο εικονογράφος Άρθουρ Ράκαμ, τον οποίο η Αιλίν είχε πείσει να ζωγραφίσει μία από τις πόρτες του ισογείου. Σχεδίασε ένα τεράστιο δέντρο με τον Πίτερ Παν να κοιμάται σε μια φωλιά πουλιών, ενώ στις ρίζες του μια μικρή ομάδα γλεντζέδων ποντικών έπιναν ο ένας στην υγεία του άλλου χρησιμοποιώντας κούπες από βελανίδια.

Ο Πάντι ήταν περίπου έξι ετών την πρώτη φορά που είδε τον πατέρα του, ο οποίος είχε έρθει σπίτι με άδεια. Είχε μια μεγάλη επιθυμία να κάνει την επίδειξή του σε αυτή την απίστευτα ψηλή και απόμακρη μορφή, αλλά η Βανέσα είχε πολλά περισσότερα να του δείξει. Μπορούσε να διαβάσει από τα τέσσερά της, ενώ ο αδελφός της ακόμη πάσχιζε με τα γράμματα. Ο ίδιος ντρεπόταν γι' αυτό και, προκειμένου να καλύψει τη βραδύτητά του, απομνημόνευε εκτενή κείμενα τα οποία μετά απάγγειλε από μνήμης: αυτή ήταν μια πρώιμη άσκηση η οποία πρέπει να ενδυνάμωσε την εξαιρετική μνήμη που απέκτησε αργότερα.

Από τη στιγμή που κατέκτησε την ανάγνωση (μια έκδοση των περιπετειών του Ρομπέν των Δασών έκανε τη διαφορά) δεν υπήρχε επιστροφή. Πολύ σύντομα είχε πέσει με τα μούτρα στο *Ο Πακ από τον λόφο Πουκ* του Κίπλινγκ, τις *Νεράιδες*, επίσης του Κίπλινγκ, και –ένα βιβλίο που έσπειρε τον καρπό του πάθους του για την Ελλάδα– τους *Έρωτες* του Τσαρλς Κίνγκσλεϊ. «Διάβαζε έως ότου το φως επαρκούσε, ζούσα μέρες έξαλλων αναγνώσεων με απαγγελίες πάνω στο χαλί ή στο γρασίδι, στις θημωνιές ή πάνω στα δέντρα, μέρες που κατέληγαν σε ώρες με μοναδικό φωτισμό κάποιο μικρό πορτατίφ κάτω από τα σκεπάσματα». Έτσι, καταβρόχθισε το *Νησί των θησαυρών*, την *Απαγωγή*, τη *Μαύρη ομορφιά*, την *Υγρή μαγεία*, τις *Ιστορίες από τον Σαίξπηρ*, το *Τρεις άνδρες σε μια βάρκα*, τους *Εραστές του δάσους* του Μορίς Χιούλετ – μία ρομαντική ιστορία με ιππότες, δεσποσύνες και ερωτικά σκιρτήματα. Το πάθος για τα βιβλία του το καλλιέργησε και η Αιλίν, στην οποία άρεσε επίσης να διαβάσει δυνατά. Μπορούσε να μιμηθεί πολλές και διαφορετικές προφορές οι οποίες ζωντάνευαν τα βιβλία, ειδικά του Ντίκενς και του Σαίξπηρ. Επειδή η Αιλίν διάβαζε και στη Βανέσα, αναπόφευκτα μερικά βιβλία ήταν κάπως πιο προχωρημένα για τον Πάντι, ο οποίος όμως ήταν κάτι παραπάνω από περίεργος ν' ακούσει. Ήταν επίσης ένθερμος τραγουδιστής και καθώς η Αιλίν έπαιζε πιάνο, εκείνος επέλεγε και τραγουδούσε από την τεράστια συλλογή της με παραδοσιακά και δημοφιλή άσματα.

«Το βιβλίο ως ιδιοκτησία ήταν το επόμενο βήμα» έγραψε ο Πάντι. «Προκειμένου να ξεθυμάνει η μανία μου για τον Σκοτ, στα γενέθλιά μου και κάθε Χριστούγεννα μου έδιναν τέσσερις εκδόσεις τσέπης του Κόλινς με μυθιστορήματα της σειράς Γουέιβερλι,* ενώ ο πατέρας μου έστελνε πολυτελή έργα σχετικά με ζώα ή φυτά από την Ινδία, τυλιγμένα μέσα σε φύλλα φοίνικα και δεμένα με κλωστή της Θάκερ & Σπινκ από την Καλκούτα ή τη Σίμαλα».⁶

Η Αϊλίν πίστευε ακράδαντα στην καλή εμφάνιση και το ωραίο παρουσιαστικό: φορούσε ζακέτες και φούστες ραμμένες από καλούς ράφτες και ένα ματογυάλι που κρεμόταν στην άκρη μιας μαύρης κορδέλας, το οποίο ο Πάντι έβρισκε πολύ εντυπωσιακό. Φοβερά στομ, το δίχως άλλο, και με μια ακατανίκητη ροπή στο να επικαλείται διάσημα ονόματα, πίστευε ότι η οικογένειά της είχε πολύ πιο ευγενική και ρομαντική ρίζα απ' ό,τι οι Φέρμορ. Τις συνέπειες μιας τέτοιας αντίληψης υφίστατο ο Πάντι, τη φαντασιοπληξία και το ατίθασο του οποίου η Αϊλίν συσχέτιζε με τα αγγλο-ιρλανδικά γονίδιά του. Όποτε ο Πάντι έπαιρνε σοβαρό ή βλοσυρό ύφος, ο Αϊλίν του έλεγε: «Είσαι ίδιος ο πατέρας σου».

Το να ζει κανείς με τον Πάντι δεν διέφερε και πολύ από το να ζει με ένα άτακτο κουτάβι, παρά τις ώρες που περνούσε διαβάζοντας. Δεν είναι άξιο απορίας το ότι η Αϊλίν ήταν συχνά θυμωμένη και αγανακτισμένη – αν και η αδελφή του, η Βανέσα, πίστευε ότι οι τιμωρίες που επέβαλλε η μητέρα της ήταν ενίοτε υπέρμετρα αυστηρές. Δεν ήταν τόσο τα χτυπήματα με την πίσω πλευρά μιας βούρτσας που πονούσαν: ήταν ο τρόπος με τον οποίο τη μια στιγ-

* *Waverly Novels*: Μεγάλη σειρά βιβλίων του σερ Ουόλτερ Σκοτ (1771-1832). «Μπεστ σέλερ» στον καιρό τους, όχι μόνο στη Βρετανία αλλά σε όλη την Ευρώπη. Η κυκλοφορία τους ξεκίνησε το 1814, αλλά ο Σκοτ παραδέχθηκε δημοσίως ότι ήταν ο συγγραφέας αυτών των βιβλίων το 1827, λίγα χρόνια πριν από τον θάνατό του. Το πρώτο από αυτά τα ιστορικά μυθιστορήματα έφερε τον τίτλο *Waverley, or Tis Sixty Years Since*, γι' αυτό και τα άλλα που ακολούθησαν υπογράφονταν αρχικά ως «Από τον συγγραφέα του Γουέιβερλι». (Σ.τ.Μ.)

μή μπορούσε να είναι τρυφερή και ζεστή και την επόμενη παγερή και απρόσιτη. Μερικές φορές του γυρνούσε την πλάτη και αρνιόταν και την παρουσία του ακόμα – όχι για λίγα λεπτά, αλλά κάποτε και για ώρες. Η Βανέσα τον θυμάται, ακόμα και στην ηλικία των δέκα, να τον υποχρεώνει η μητέρα του να κάθεται στο μπροστινό σκαλοπάτι, για κάμποσες ώρες, με μια σαλιάρα περασμένη στον λαιμό του.

Όποια κι αν ήταν τα σφάλματά της όμως, η Αϊλίν παρέμενε η πιο διασκεδαστική φιγούρα στη ζωή του, μια διαρκής πηγή έμπνευσης. Έγραφε θεατρικά έργα και ονειρευόταν πάντοτε ότι μια μέρα κάποιο από αυτά τα έργα θα ανέβαινε στη σκηνή, κάτι που όμως δεν συνέβη ποτέ. Ο Πάντι κοίταξε μερικά από αυτά μετά τον θάνατό της και παραδέχτηκε ότι «δεν έλεγαν και τίποτα». Είχε την κλίση να δίνει χρώμα σε όλα τα πράγματα και να τα καθιστά αξιομνημόνευτα, κι αυτός την περιέγραφε ως «ένα ορυχείο παραπληροφόρησης, το οποίο όμως, αντί να σε κάνει να χάσεις το ενδιαφέρον σου, το τόνωνε».⁷

Του είχε πει, για παράδειγμα, ότι η Μαρία Στιούαρτ είχε τόσο λευκό δέρμα και τόσο λεπτεπίλεπτο λαιμό που έλεγαν πως καθώς έπινε μπορούσε κάποιος να διακρίνει το κόκκινο κρασί να κυλάει στο λαρύγγι της.

Οι γονείς της Αϊλίν εγκατέλειψαν την Ινδία μετά τον πόλεμο και αποσύρθηκαν στο Μπράιτον, όπου περιστασιακά εκείνη έπαιρνε τα παιδιά για να τα δούνε. Μία φορά μονάχα ο Πάντι συνάντησε τους παππούδες του από την πλευρά του πατέρα του, όταν ο τελευταίος τον πήρε μαζί με τη Βανέσα για φαγητό στο Κλαμπ Ιστ Ίντια Γιουνάιτεντ Σέρβις, στο Λονδίνο. Η Αϊλίν δεν ήταν εκεί. Τόσο εκείνη όσο και ο Λούις είχαν αποφασίσει να κάνουν λίγο πολύ ο καθένας τη ζωή του, μολοντί εμφανίζονταν κάθε τόσο μαζί σε κοινωνικές υποχρεώσεις όσο εκείνος ήταν στο Λονδίνο με άδεια. Εκείνη δεν επέστρεψε ποτέ στην Ινδία μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στις αρχές της δεκαετίας του '20, η Αϊλίν νοίκιασε το Αγρόκτη-

μα Βίκαρετζ στο Ντόντφορντ: ένα μικροσκοπικό χωριουδάκι στον πάτο μιας δασωμένης κοιλάδας, κάπου τέσσερα χιλιόμετρα δυτικά από το Γουίντον, όπου ο Πάντι είχε ζήσει με τους Μάρτιν. Ένα φαρδύ ρέμα κυλούσε πλάι στον μοναδικό δρόμο, τερματίζοντας σε μια μικρή κοίτη στη μία άκρη του χωριού· στην άλλη άκρη του βρισκόταν μια παμπ που λεγόταν Κύκνος, πιο γνωστή ως Βρόμικη Πάπια, όπου οι επισκέπτες φιλοξενούνταν μιας και το αγρόκτημα ήταν τόσο μικρό. Εκεί η Αϊλίν και τα παιδιά της πέρασαν τα περισσότερα Χριστούγεννα και τις διακοπές τους έως το 1930. Ο Πάντι πρέπει να επισκεπτόταν κάθε τόσο τους Μάρτιν, διότι η Αϊλίν είχε διατηρήσει επαφή μαζί τους και θυμόταν ότι πήγε να δει τους *Τέσσερις ιππότες της Αποκαλύψεως* μαζί με τη Μάργκαρετ, μια ταινία που προβλήθηκε για πρώτη φορά το 1921. Αλλά η παλιά μαγεία είχε χαθεί και καμία άλλη ανάμνηση της Μαμάς και του Μπαμπά Μάρτιν δεν έχει διασωθεί.

Ύστερα από μερικά τρίμηνα σε ένα σχολείο που λεγόταν Γκόρντον Χολ, στην άλλη μόλις πλευρά του Ρίτζεντ'ς Παρκ από το Πρίμροους Χιλ, ο Πάντι και η Βανέσα στάλθηκαν σε ένα ίδρυμα στο Γουέστ Μπαίφλετ, στο Σάρεϊ, που λεγόταν «Οι Γκέιμπλ». Ωστόσο, παρότι επέδειξε μια πρώιμη κλίση στην αγγλική γλώσσα και την ιστορία, ο Πάντι δεν ήταν παιδί που μπορούσε εύκολα να χειραγωγηθεί. Από τη μία, του άρεσε να προοδεύει και να εντυπωσιάζει τον κόσμο· αλλά μια ροπή προς την παρέκκλιση παραμόνευε πάντοτε κάτω από την επιφάνεια, έτοιμη να αναποδογυρίσει μέσα σε μία στιγμή κάθε του προσπάθεια για ευπρέπεια. Περιγράφοντας τον εαυτό του στο *Η εποχή της δωρεάς*, γράφει: «Άκακος εξωτερικά, πιο εμφανισίμος τώρα, με δροσερή αυθόρμητη ομιλητικότητα, στην αρχή κέρδιζα αμέσως τη συμπάθεια των άλλων. Μόλις όμως άρχιζαν να βγαίνουν στη φόρα οι παλαιότερες καταβολές μου, εκείνες οι εφήμερες χαρές άρχισαν να μοιάζουν με κυνικό λούστρο προορισμένο να καμουφλάρει τον διαβολάκο που караδοκούσε από κάτω».⁸

Το πρώτο κανονικό του σχολείο ήταν το Σεντ Πίραν'ς, ένα προ-

παρασκευαστικό σχολείο για αγόρια κοντά στο Μείντενχεντ. Ο Λούις Φέρμορ το επέλεξε διότι, σε αντίθεση με άλλα τέτοια σχολεία εκείνη την εποχή, έδινε προτεραιότητα σε επιστημονικά θέματα και οι μαθητές του πήγαιναν σε σχολεία όπως το Άουντλ και το Χέιλμπουρι, γνωστά για τους επιστήμονες και τους μηχανικούς που αποφοιτούσαν. Το πρόβλημα ήταν ότι, σε αντίθεση με τον Λούις, ο Πάντι δεν έβρισκε μεγάλο ενδιαφέρον στις επιστήμες, μάλιστα ήταν ιδιαίτερα κακός σε αυτά τα μαθήματα, ενώ τα λατινικά, η ιστορία, τα αγγλικά, στα οποία άριστευε, δεν έχαιραν υψηλής εκτίμησης στο Σεντ Πίραν'ς. Ο Πάντι ήταν δυστυχής και απεχθάνοταν τα ομαδικά παιχνίδια που θεωρούνταν τόσο ζωτικής σημασίας στη διαμόρφωση του χαρακτήρα ενός νεαρού Άγγλου. Περιέγραψε το Σεντ Πίραν'ς ως ένα μέρος γεμάτο «με σύνεργα του κρίκετ», ενώ μισούσε ιδιαίτερα τον διευθυντή, τον ταγματάρχη Μπράιαντ, «ο οποίος κάθε τόσο μας έδερνε». ⁹

Ένα μικρό γεγονός από την εποχή που έζησε στο Σεντ Πίραν'ς αξίζει τον κόπο να αναφερθεί διότι δείχνει με πόση προθυμία ο Πάντι εξιδανίκευε τους ανθρώπους, συνδυάζοντάς τους με κάποια ιστορία, χάριν της οποίας περιβάλλονταν ξαφνικά από μια κάποια αίγλη. Ακούγονταν φήμες στο σχολείο ότι ο Άντονι Γουέστ, ένας από τους ελάχιστους φίλους του Πάντι, ήταν *μπάσταρδος*. Ο Πάντι αγνοούσε εντελώς ότι ο Άντονι Γουέστ ήταν το νόθο παιδί του συγγραφέα Χ. Τζ. Γουέλς και της Ρεβέκκα Γουέστ, ωστόσο το γεγονός τον εντυπωσίασε πολύ. Για τη σαιξπήρεια φαντασία του, το γεγονός ότι ο Γουέστ ήταν ένα μπάσταρδο σήμαινε ότι σχεδόν σίγουρα έτρεχε βασιλικό αίμα στις φλέβες του.

Ο Βρετανός Πάτρικ Λη Φέρμορ (1915-2011) θεωρείται ο μεγαλύτερος ταξιδιωτικός συγγραφέας της εποχής μας και μια θρυλική φυσιογνωμία που συνέδεσε τη ζωή του με την Ελλάδα.

Οι περιπλανήσεις του ξεκινούν από την ηλικία των 18 ετών, το 1933, όταν αντί να ακολουθήσει τη στρατιωτική σταδιοδρομία για την οποία τον προόριζαν, πέρασε τη Μάχη και ξεκίνησε να διασχίσει την Ευρώπη με τα πόδια, με προορισμό την Κωνσταντινούπολη. Υποκινημένος από την ασίγηστη περιέργειά του για τον κόσμο, πραγματοποίησε αυτό το μυθικό κατόρθωμα, περνώντας από διάφορες δοκιμασίες. Έφτασε στην Κωνσταντινούπολη την Πρωτοχρονιά του 1935. Από εκεί πέρασε στην Ελλάδα, έμεινε στον Άθω και ταξίδεψε στην Ήπειρο, τη Μακεδονία και τη Στερεά Ελλάδα μαθαίνοντας τα ήθη και τη γλώσσα της χώρας που έμελλε να γίνει δεύτερη πατρίδα του.

Όταν κηρύχθηκε ο Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος επέστρεψε στην Αγγλία και κατατάχθηκε στην Ιρλανδική Φρουρά και στη συνέχεια, λόγω της γνώσης του των ελληνικών, τοποθετήθηκε ως σύνδεσμος-αξιωματικός στον Ελληνικό Στρατό. Με την κατάρρευση του Αλβανικού Μετώπου βρέθηκε στην Κρήτη. Εκεί, μεταμφιεσμένος σε Βασκό, έζησε δύο χρόνια στα βουνά, οργανώνοντας τον αγώνα των ανταρτών. Ηγήθηκε της ομάδας που απήγαγε τον γερμανό διοικητή, τον στρατηγό Κράιπε. Ο ίδιος δεν είχε ποτέ αναφερθεί στο περιστατικό στα βιβλία του, τα οποία αγαπήθηκαν από εκατομμύρια αναγνώστες σε όλο τον κόσμο. Μεταξύ άλλων εξέδωσε τα βιβλία *Μάνη, Ρούμελη, Η εποχή της δωρεάς, Ανάμεσα στα δάση και τα νερά*.

Μέχρι τον θάνατό του ζούσε στη Μάνη, σ' ένα σπίτι που σχεδίασαν μαζί με τη γυναίκα του, την αξέχαστη φωτογράφο Τζόαν Λη Φέρμορ, της οποίας οι φωτογραφίες περιλαμβάνονται στα βιβλία του *Μάνη και Ρούμελη*. Ως αναγνώριση της προσφοράς του στον χώρο των Γραμμάτων του απονεμήθηκε ο τίτλος του Ιππότη από τη Βασίλισσα της Αγγλίας.

Μια ακαταμάχητη αφήγηση μιας ζωής περιπέτειας, πολυμάθειας, γενναιούπτης και γοητείας δοσμένη με βαθιά γνώση και αγάπη από την προσωπική φίλη του Πάτρικ Λη Φέρμορ Άρτεμις Κούπερ.

ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ISBN 978-960-566-253-0

9 789605 662530

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 6253